



**ADVIES  
VAN 25 APRIL 2012  
OVER DE CONCEPTNOTA VOOR  
HET NIEUW ERFGOEDINSTRUMENTARIUM**

## INHOUD

I. INLEIDING .....	2
II. ADVIES .....	2
a. Conceptnota legt strategische hoofdlijnen vast .....	2
b. Conceptnota biedt antwoord op belangrijke nood aan extra financiën .....	3
c. Erfgoedkluis als rollend fonds .....	4
d. Erfgoedkluis en evenwicht economische en maatschappelijke doelstellingen .....	4
e. Erfgoedkluis met drie evenwaardige trekkers .....	5
f. Patrimonium Vlaamse overheid als fundament van de Erfgoedkluis .....	5
g. Erfgoedkluis en private sector .....	6
h. Staatssteun .....	7
i. Stappenplan .....	7

### I. INLEIDING

1. De Vlaamse Regering hechtte op 16 december 2011 haar goedkeuring aan de conceptnota 'Nieuw erfgoedinstrumentarium: het erfgoedinvesteringsfonds de Vlaamse Erfgoedkluis en alternatieve erfgoedfinanciering van erfgoed'.<sup>1</sup>
2. De conceptnota bevat twee luiken. Enerzijds geeft de conceptnota een aanzet tot uitwerking van een Vlaamse Erfgoedkluis. De Vlaamse Erfgoedkluis heeft als doel het opbouwen en beheren van een brede portefeuille van bouwkundig, landschappelijk en archeologisch erfgoed. Dit gebeurt vanuit een maatschappelijke erfgoedvisie. De Vlaamse Participatiemaatschappij (PMV) zorgt - samen met de erfgoedverenigingen en de Vlaamse overheid - voor het beheer van de Erfgoedkluis.<sup>2</sup>

De conceptnota geeft bovendien een aanzet tot alternatieve financiering van erfgoed en stelt dat er op het vlak van alternatieve erfgoedfinanciering uiteenlopende behoeften zijn. Sommige erfgoedprojecten kunnen - in de plaats van met een standaardpremie - gefinancierd worden met een op het project afgestemde lening-, waarborg- of projectfinancieringsformule. Anderzijds zijn er heel wat erfgoedprojecten die niet tot restauratie of herontwikkeling komen omdat het de eigenaar ontbreekt aan de specifieke kennis of de financiële mogelijkheden. Hiervoor kan een erfgoedinvesterings- of erfgoedontwikkelingsinstrument waarmee 'op risico' in een project kan worden ge(co)investeed, een oplossing bieden. Ook PPS-formules kunnen hierbij een oplossing bieden.

### II. ADVIES

#### a. Conceptnota legt strategische hoofdlijnen vast

3. Zowel de Vlaamse Regering als het Vlaams Parlement werken sinds kort met conceptnota's. Vooraleer op een gedetailleerde wijze invulling te geven aan een nieuw decreet of plan, legt een conceptnota de strategische hoofdlijnen vast van dit nieuw decreet of plan.  
SARO staat positief ten aanzien van het instrument van conceptnota. Het is positief dat ter

---

<sup>1</sup> Vlaamse Regering. Conceptnota 'Nieuw erfgoedinstrumentarium: het erfgoedinvesteringsfonds de Vlaamse Erfgoedkluis en alternatieve erfgoedfinanciering van erfgoed'. VR 20111612 DOC 1299/1.

<sup>2</sup> Conceptnota, pag. 4 en pag.6.

voorbereiding van de invoering van het nieuw erfgoedinstrumentarium gewerkt wordt met een conceptnota. Op die manier wordt zeer vroeg in het proces inzicht verschaft in de strategische hoofdlijnen van het nieuw erfgoedinstrumentarium. Dit biedt SARO de mogelijkheid om zich in een vroege fase van het proces uit te spreken (en dus niet pas wanneer alles tot in detail is vastgelegd).

4. De voorgaande werkwijze impliceert dat heel wat elementen in de voorliggende conceptnota nog zeer vaag zijn geformuleerd en in een latere fase nog verder zullen geconcretiseerd worden. Bovendien stelt SARO vast dat het instrument van Vlaamse Erfgoedkuis nieuw is. Het instrument wordt met voorliggende conceptnota voor het eerst ingevoerd. De beleidsnota onroerend erfgoed 2009-2014 maakt er geen melding van. Ook het nieuwe ontwerp van onroerenderfgoeddecreet bevat geen decretale basis voor de Vlaamse Erfgoedkuis.<sup>3</sup>

Dit vormde voor SARO voldoende redenen om te beslissen om over de voorliggende conceptnota op eigen initiatief een advies op te maken. Hierna formuleert de raad enkel strategische aanbevelingen bij de voorliggende conceptnota. De raad hoopt dat deze aanbevelingen meegenomen zullen worden bij de verdere uitvoering van de conceptnota.

#### **b. Conceptnota biedt antwoord op belangrijke nood aan extra financiën**

5. Zoals terecht geschetst in de conceptnota is er dringend nood aan nieuwe instrumenten voor een meer efficiënte en effectieve erfgoedfinanciering. De financiering van onroerend erfgoed gebeurt (bijna) uitsluitend met een standaardset aan premies. Er is een oplossing nodig voor het huidige knelpunt inzake de wachtlijsten.

De raad vindt het positief dat de conceptnota de aanzet geeft voor aanvullende financieringsinstrumenten. Zoals reeds gesteld gaat het zowel over de oprichting van de Vlaamse Erfgoedkuis als over diverse vormen van alternatieve financiering. Met deze instrumenten wordt een potentieel alternatief voorzien voor de financiering van erfgoedprojecten.

6. De conceptnota gaat er van uit dat de erfgoedportefeuille van de Vlaamse Erfgoedkuis een hefboom kan zijn voor het invullen van de behoeften voor alternatieve financiering. Tevens zullen ook partijen worden gezocht die financiële middelen kunnen inbrengen in de Vlaamse Erfgoedkuis. De conceptnota maakt tevens melding van andere financiële hefboomen (o.a. financiële hefboom op projectniveau).<sup>4</sup> De conceptnota haalt terecht aan dat het nog zeer onduidelijk is in hoeverre deze doelstellingen ook effectief gehaald zullen worden. De hefboom-, synergie- en schaafeffecten van de Vlaamse Erfgoedkuis zijn momenteel nog moeilijk in te schatten. Niettemin wijst de raad er op dat dit een cruciale factor zal zijn voor het welslagen van deze nieuwe financieringsvormen.
7. SARO benadrukt bovendien dat het uitwerken van nieuwe financieringsvormen niet ten koste mag gaan van de 'reguliere subsidies'. Het is onduidelijk hoe het regulier financieringssysteem verder zal evolueren. Het moet duidelijk een 'én-én' verhaal zijn: reguliere financiering én Vlaamse Erfgoedkuis én alternatieve financiering. Het kan ook niet de bedoeling zijn dat de bestaande restauratie- en onderhoudspremies 'bij voorkeur' naar projecten uit de Vlaamse Erfgoedkuis vloeien.
8. In het kader van de financiering van het onroerend erfgoed wijst SARO ten slotte ook nog op het nieuw archeologisch solidariteitsfonds. De basis voor dit fonds werd gelegd in het ontwerp van onroerenderfgoeddecreet.<sup>5</sup> Voorliggende conceptnota gaat niet verder in op dit nieuw archeologisch solidariteitsfonds. SARO wenst te benadrukken dat de verdere uitwerking van dit solidariteitsfonds in samenhang moet gebeuren met de verdere uitwerking van de Vlaamse Erfgoedkuis, de alternatieve financieringsinstrumenten en de reguliere financiering. Het totale (kosten-)plaatje is momenteel niet gekend.

---

<sup>3</sup> Ontwerp van decreet betreffende het onroerend erfgoed. Vlaamse Regering, 17 februari 2012.

<sup>4</sup> Conceptnota pag. 14.

<sup>5</sup> Ontwerp van decreet betreffende het onroerend erfgoed, hoofdstuk 10, onderafdeling 3, pag.30. Vlaamse Regering 17 februari 2012.

### c. Erfgoedkluis als rollend fonds

9. De Vlaamse Erfgoedkluis zal werken als een rollend fonds. De conceptnota stelt dat de Vlaamse Erfgoedkluis, in tegenstelling tot een puur commercieel investeringsfonds, zich niet enkel tot winstgevendende projecten zal beperken maar ook belangrijke erfgoedprojecten kan opnemen waarbij een tekort in het vooruitzicht wordt gesteld.<sup>6</sup> Dit tekort dient dan evenwel - volgens de conceptnota - te worden gecompenseerd: vanuit het traditioneel premiesysteem, door de eigenaar of de stakeholders, door het actief inbrengen van het goed aan een symbolisch bedrag of door het fonds (uit opgebouwde rendementen uit andere projecten). Het financieel plaatje op het moment van de toetsing van het project, de precalculatie, moet kloppen. De Vlaamse Erfgoedkluis zal geen projecten aantrekken waarvan bij de precalculatie vaststaat dat deze niet financieel sluitend te maken zijn met alle beschikbare bronnen en instrumenten.
10. Dit sluit niet uit dat bij de effectieve uitvoering het project alsnog verlieslatend wordt. Het rollendfondsprincipe gaat ervan uit dat de bluts en de buil elkaar nivelleren.<sup>7</sup> Op middellange termijn, na opbouw van voldoende reserve of buffer, kan er uitzonderlijk overwogen worden een project op te nemen dat niet volledig sluitend is.
11. Het is onduidelijk hoeveel dossiers door de Vlaamse Erfgoedkluis zullen geweigerd worden op basis van voorgaande voorwaarden. Niettemin zal een niet onbelangrijk aantal erfgoedprojecten niet gevat worden door de Vlaamse Erfgoedkluis. Het is belangrijk dat voor deze projecten een volwaardig alternatief wordt uitgewerkt.

### d. Erfgoedkluis en evenwicht economische en maatschappelijke doelstellingen

12. In verband met de Vlaamse Erfgoedkluis gaat de conceptnota in op zowel het economische en financiële aspect van erfgoed als op het belangrijk maatschappelijk belang van erfgoed. Op diverse plaatsen wordt evenwel het economisch oogpunt zeer sterk benadrukt. Zo wordt de missie van de Vlaamse Erfgoedkluis onder meer omschreven als *'het veilig stellen van onze erfgoederfenis voor toekomstige generaties vanuit een vastgoedperspectief'*. Erfgoed wordt opgevat als een *'veeleisende vastgoedspecialisatie'* en verder is sprake van *'het financieel en maatschappelijk rendement'*.<sup>8</sup> Verderop in de conceptnota wordt dan weer gesteld: *'de Vlaamse Erfgoedkluis is in de eerste plaats gericht op de maatschappelijke doelstellingen voor de erfgoedsector'*.<sup>9</sup>  
SARO benadrukt dat de Vlaamse Erfgoedkluis niet louter een economisch verhaal mag worden. De Vlaamse Erfgoedkluis moet naast een economische taak ook een maatschappelijke taak opnemen. De conceptnota gaat onvoldoende consequent uit van het noodzakelijke evenwicht tussen economische doelstellingen en maatschappelijke doelstellingen.<sup>10</sup>
13. Bovendien kadert de conceptnota het instrument van de Vlaamse Erfgoedkluis onvoldoende binnen het geïntegreerd en integraal beheer van erfgoed; aandachtspunten die niettemin sterk naar voor komen in het ontwerp van onroerenderfgoeddecreet. Dit decreet gaat uit van de totaalbenadering van onroerend erfgoed. Er wordt een evenwicht nagestreefd tussen het behoud van onroerend erfgoed en de maximale afstemming met ruimtelijke ordening, cultuur, toerisme, leefmilieu en landbouw. Dit verhaal wordt doorgetrokken naar een duurzame instandhouding en beheer van onroerend erfgoed.<sup>11</sup>

---

<sup>6</sup> Zie conceptnota, hoofdstuk 2.4. 'Werking', pag. 8.

<sup>7</sup> Zie conceptnota, pag. 9.

<sup>8</sup> Zie conceptnota, hoofdstuk 2.2. 'Missie', pag. 7

<sup>9</sup> Zie conceptnota, hoofdstuk 2.4. 'Werking', pag. 9

<sup>10</sup> Op welke wijze erfgoed wordt (her)bestemd is vaak een prangende vraag bij erfgoedprojecten. Het is geen evidente opdracht voor ieder erfgoed tot een pasklare oplossing te komen. Het is een essentiële vraag want aangepast en regelmatig gebruik is zonder meer een voorwaarde voor behoud op lange termijn. SARO benadrukt dat er een grondige afweging moet worden voorzien tussen herbestemming en functietoekenningen en de winstmaximalisatie.

<sup>11</sup> Ontwerp van decreet betreffende het onroerend erfgoed. Memorie van Toelichting, pag. 9 en pag.11.

14. Voor de verdere operationalisering van de Vlaamse Erfgoedkluis wijst SARO op het belang van duidelijke criteria inzake investeringsbeslissingen. Erfgoed Vlaanderen beschikte reeds over een beslissingsmatrix. SARO begrijpt dat deze verder zal uitgewerkt worden en ondersteunt deze uitwerking.

Samenhangend hiermee wijst SARO tevens op het belang van criteria inzake duurzaam beheer van het onroerend erfgoed dat opgenomen wordt in de Vlaamse Erfgoedkluis. Deze criteria moeten garant staan voor het geïntegreerd en integraal beheer van onroerend erfgoed. Hierbij wordt een evenwicht nagestreefd tussen economische, maatschappelijke, sociale en ecologische doelstellingen. De raad meent dat heel wat inspiratie hiervoor gevonden kan worden bij de criteria voor duurzaam bosbeheer.<sup>12</sup>

#### e. Erfgoedkluis met drie evenwaardige trekkers

15. De conceptnota formuleert tal van partners in de Vlaamse Erfgoedkluis: Erfgoedvereniging, PMV, Vlaamse overheid, lokale overheden, Natuur en Bos, Toerisme Vlaanderen, private partijen.

SARO vindt het positief dat met de Erfgoedkluis een nauwere relatie ontstaat tussen de erfgoedwereld en de financiële wereld. Het feit dat de overheid het bewaren en beheren van erfgoed wil professionaliseren en efficiënter wil maken wordt eveneens verwelkomd.

Het is tevens positief dat drie trekkers naar voor worden geschoven, met name de PMV, de Vlaamse overheid en de Erfgoedvereniging.<sup>13</sup> Dit moet garant staan voor een goed evenwicht tussen economische, maatschappelijke, sociale en ecologische doelstellingen inzake onroerend erfgoed (cf. criteria duurzaam beheer onroerend erfgoed in voorgaande paragraaf). Deze drie partners kunnen waarmaken wat met Erfgoed Vlaanderen werd geambieerd.

SARO vindt doorheen de conceptnota te weinig garanties terug dat er naar een evenwicht zal worden gestreefd tussen deze drie partners. Zo lijkt op termijn vooral een rol weggelegd voor de PMV. De raad vindt het belangrijk dat deze drie partners als evenwaardige partner doorheen gans het traject behouden blijven. De raad wijst tevens op het belang van het operationaliseren van een volwaardige erfgoedvereniging.

#### f. Patrimonium Vlaamse overheid als fundament van de Erfgoedkluis

16. Bij de goedkeuring van de conceptnota besliste de Vlaamse Regering op 16 december 2011 tevens om de minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed te gelasten om alle nodige initiatieven te nemen voor het identificeren en uitwerken van de inbreng van erfgoed van de Vlaamse overheid in de Vlaamse Erfgoedkluis. De conclusies hiervan zullen ter beslissing aan de Vlaamse Regering voorgelegd worden. In deze conclusies zullen de principes vastgelegd kunnen worden voor de identificatie van eigendommen die voor overdracht in aanmerking komen. Daarna zal per beleidsveld een selectieoefening gebeuren. De resultaten van deze oefening zullen aan de Vlaamse Regering ter goedkeuring worden voorgelegd. Aan alle ministers werd gevraagd hieraan mee te werken en aan de overheidsentiteiten onder hun bevoegdheid op te dragen hieraan mee te werken.

De raad ondersteunt de doelstelling om in eerste instantie het waardevol erfgoedpatrimonium van de Vlaamse overheid onder te brengen in de Erfgoedkluis. Het is positief dat de Vlaamse

---

<sup>12</sup> In 2003 voerde de Vlaamse Regering criteria in voor duurzaam bosbeheer, die een inhoudelijk kwaliteitsniveau bepalen voor verantwoord bosbeheer in Vlaanderen. Die criteria zijn verplicht voor alle bossen (openbaar of privé) die in het Vlaams Ecologisch Netwerk liggen.

De criteria voor duurzaam bosbeheer zijn ingedeeld in vijf groepen: groep 1 is gericht op het waarborgen van de socio-economische functies, groep 2 omvat de criteria voor het waarborgen van de productie- en economische functies, groep 3 is gericht op de criteria voor het behoud en beheer van het milieu, groep 4 omvat criteria voor het behoud en de bevordering van de biodiversiteit in bosesystemen en groep 5 bevat de criteria m.b.t. planmatig en controleerbaar beheer. [http://www.natuurenbos.be/nl-BE/Natuurbeleid/Bos/Duurzaam\\_bosbeheer/Criteria\\_duurzaam\\_bosbeheer.aspx](http://www.natuurenbos.be/nl-BE/Natuurbeleid/Bos/Duurzaam_bosbeheer/Criteria_duurzaam_bosbeheer.aspx)

<sup>13</sup> Zie conceptnota, pag. 3. en pag.13.

overheid daartoe een accuraat overzicht zal opmaken van het eigen patrimonium.<sup>14</sup> Het is tevens positief (en evident) dat alle ministers gevraagd worden hier constructief aan mee te werken. Het centraal en professioneel beheren van het waardevol erfgoedpatrimonium binnen het kader van de Erfgoedkluis kan bovendien leiden tot belangrijke economische, ecologische en maatschappelijke meerwaarde. Bovendien ontstaat door het onderbrengen van het patrimonium van de Vlaamse overheid binnen de Erfgoedkluis, de noodzakelijke kritische massa (schaalniveau) voor de opbouw van deskundigheid.

- 17.** De Vlaamse Regering zal nog verder invulling geven aan de principes die de Vlaamse Regering zal hanteren voor de identificatie van eigendommen die voor overdracht naar de Vlaamse Erfgoedkluis in aanmerking komen. Het is nog zeer onduidelijk welke principes hier gehanteerd worden: zal de Vlaamse overheid zich enkel richten op de rendabele projecten? Vanuit het oogpunt van een 'optimalisatie' van het beheer van het eigen patrimonium zou verondersteld kunnen worden dat alle erfgoedeigendommen (en dus niet enkel de winstgevende) opgenomen zouden worden. Zal de Vlaamse overheid enkel eigendommen met belangrijke erfgoedwaarde opnemen in de Vlaamse Erfgoedkluis?

Bovendien wijst de raad op de duidelijkheid die moet ontstaan over het toekomstig beheer van het Vlaams patrimonium dat zal opgenomen worden in de Vlaamse Erfgoedkluis. In die zin wijst de raad op het belang van de criteria voor duurzaam beheer van het erfgoed. Deze criteria moeten garant staan voor het noodzakelijk evenwicht tussen economische, sociale, ecologische en maatschappelijke doelstellingen (cf. paragraaf 15).

#### **g. Erfgoedkluis en private sector**

- 18.** De Vlaamse Erfgoedkluis staat ook open voor private eigenaars van onroerend erfgoed. SARO vermoedt dat weinig particulieren (met winstgevende projecten) zullen beroep doen op de Vlaamse Erfgoedkluis. Het is immers niet duidelijk welke meerwaarde een instap in de Vlaamse Erfgoedkluis (en een overdracht van eigendomsrechten) met zich mee brengt voor dergelijke winstgevende projecten. Makkelijk te ontwikkelen waardevol erfgoed zal zeer snel door de markt worden opgepikt. Voor het vraagstuk van het moeilijk te (her)bestemmen erfgoed (en in se dus vaak erg verlieslatend of niet rendabel patrimonium) lijkt de Vlaamse Erfgoedkluis geen antwoord te bieden. Nochtans zullen vooral deze laatste projecten, waar de financiering van de investering of de exploitatie moeilijk verloopt, de steun van de Vlaamse Erfgoedkluis nodig hebben. SARO meent dat de aantrekkelijkheid van het fonds voor particuliere eigenaars en hun bereidheid om hun patrimonium hierin onder te brengen, belangrijk zal zijn voor de verdere uitbouw (en verbreding) van het concept van de Erfgoedkluis. SARO vraagt dit aspect verder te onderzoeken en te operationaliseren.
- 19.** SARO merkt op dat bij eigendomsoverdracht niet enkel aan verkoop en legaten, maar ook aan schenkingen bij leven kan gedacht worden. Dit kan een interessante wijze van 'verwerving' door de Vlaamse Erfgoedkluis worden. Hierbij moet worden opgemerkt dat de Vlaamse Erfgoedkluis met haar vennootschapsstructuur geen legaten, giften of schenkingen kan ontvangen.
- 20.** Verder leest de raad in de conceptnota: *'Onteigeningen, door de Erfgoedkluis zelf dan wel door de Vlaamse overheid lijken in de toekomst onontbeerlijk om vastgelopen projecten waarbij erfgoed in gedrang komt, te deblokkeren.'*<sup>15</sup> SARO betreurt dat met voorliggende conceptnota de mogelijkheden inzake onteigening nog verder zouden worden uitgebreid. Er is integendeel nood aan vereenvoudiging. In zijn recent advies over het ontwerpdecreet ruimtelijke economie wees de raad op de veelheid aan onteigeningsprocedures.<sup>16</sup> De raad drong aan op een globale, integrale benadering die streeft naar eenheid en uniformiteit van de onteigeningsproblematiek.

---

<sup>14</sup> Op de toelichting die Bart Huybrechts, adjunct kabinetschef bestuurszaken van minister Geert Bourgeois, op 9 maart 2012 voor SARO gaf bij de conceptnota werd onder meer aangehaald dat geraamd wordt dat de Vlaamse overheid ongeveer 110.000 eigendommen bezit.

<sup>15</sup> Zie conceptnota pag. 15.

<sup>16</sup> SARO 2012|01. Advies van 25 januari 2012 over het decreet ruimtelijke economie. Te raadplegen via [www.sarovlaanderen.be](http://www.sarovlaanderen.be)

## h. Staatssteun

21. De conceptnota verwijst herhaaldelijk naar de 'National Trust' en de 'English Heritage' in het Verenigd Koninkrijk als 'meest inspirerende en best aansluitende voorbeeld' bij het voorgestelde Vlaamse model. Naar analogie met de English Heritage en andere buitenlandse modellen is het aangewezen het Vlaams model ook aan te melden bij de Europese Commissie om de conformiteit met de staatssteunregels te onderzoeken. Dit is te dezen alvast zeker relevant nu het de bedoeling is om eveneens commerciële activiteiten te ontplooiën met onroerende goederen die door diverse overheidsinstanties 'aan een symbolisch bedrag' worden ingebracht. Bovendien ontvangt de Erfgoedkluis hiervoor bovenop een startkapitaal van 10 miljoen euro en wordt tegelijk aangekondigd dat het onontbeerlijk lijkt om de erfgoedkluis 'onteigeningsbevoegdheid' te verlenen. Daarnaast wordt inzake alternatieve financieringsinstrumenten, ook gedacht aan waarborgsystemen, verstrekken van leningen en projectfinancieringen. Overleg met de Europese Commissie lijkt alvast onontbeerlijk, zeker voor wat betreft de voorgenomen inbreng van overheidsgronden aan een symbolisch bedrag.

## i. Stappenplan

22. De conceptnota betekent natuurlijk nog maar een eerste stap. In een volgende fase zal de conceptnota worden uitgewerkt tot een concreet plan. Op basis hiervan kan de oprichting van de Vlaamse Erfgoedkluis worden goedgekeurd door de Vlaamse Regering. Volgens de conceptnota wordt PMV gevraagd hierin de leiding te nemen in samenspraak met de Erfgoedvereniging, het Agentschap Onroerend Erfgoed en andere betrokken actoren.
23. SARO stelt voor om in een eerste fase beperkt van start te gaan met enkele proefprojecten of pilootprojecten. Zo staan op de huidige wachtlijst voor premies verschillende kerken. De raad stelt voor om bij wijze van oefening te bestuderen hoe de opname van een kerkgebouw in de Vlaamse Erfgoedkluis kan verlopen, de specifieke en complexe eigenaarsstructuur ervan indachtig.
24. En ten slotte vraagt SARO aandacht voor het maatschappelijke draagvlak. SARO leest in de conceptnota: *'Om te komen tot een erfgoedwerking naar het voorbeeld van de National Trust en andere zijn zowel een erfgoedportefeuille als een sterke verenigingswerking nodig. Beiden moeten elkaar versterken en een draagvlak creëren op alle niveaus. Met deze conceptnota wordt een aanzet gegeven voor de opbouw van een erfgoedportefeuille zodat deze, door samenwerking van de partners, kan evolueren tot een van de twee pilaren van een Vlaamse National Trust.'*
- SARO ondersteunt dit idee, maar vindt dat op deze paragraaf na, de conceptnota al te weinig ingaat op de vele lokale actoren die het beheer en behoud van erfgoed mee dragen en vorm geven. De conceptnota moet lokale verenigingen en overheden aanspreken en mobiliseren. Overheden, verenigingen en vrijwilligers ondersteunen immers in grote mate het draagvlak voor erfgoed in Vlaanderen. De veelheid aan partners moeten betrokken worden bij de verdere ontwikkeling van de Vlaamse Erfgoedkluis.
- Eerder in dit advies (paragraaf 14) wees de raad tevens op het belang van het operationaliseren van een volwaardige erfgoedvereniging.